

תבא ב

זיי איז דער שיעור ניט פארבונדן מיט חגירת הצפורין.

(און מ'ברענגט א ראי' לזה: ביי די אבני ביהמ"ק שטייט מפורש¹, אז זיי זיינען אויסגעהאקט געווארן דורך א שמיר — און אין תוס' איז מבואר אז דורך א שמיר קענען די אבנים ניט ארויסקומען אינגאנצן גלאט אז אין זיי זאל אפילו ניט זיין קיין פגימה, כדי שתחגור בה הציפורין²).

ב. נאך די צוויי הלכות הנ"ל (ולאחרי וואס ער זאגט דעם דין פון „אבן שנגע בה הברזל . . והבונה כו") זאגט דער רמב"ם בהלכה בפ"ע: אבן שנפגמה או שנגע בה ברזל אחר שנבנית במזבח או בכבש אותה האבן פסולה והשאר כשירות.

דערפון וואס דער רמב"ם זאגט אויך דא ניט קיין שיעור, ובפרט אז ער איז מפסיק מיט „אבני היכל ועזרות שנפגמו כו" וואס (לפי המפרשים הנ"ל) בא זיי

א. איז הלכות בית הבחירה זאגט דער רמב"ם: „כל אבן שנפגמה כדי שתחגור בה הציפורין כסכין של שחיטה הרי זו פסולה לכבש ולמזבח שנאמר³ אבנים שלימות תבנה את מזבח ה'". און פירט אויס די הלכה: „וכן אבני ההיכל והעזרות שלמות היו".

דערנאך זאגט דער רמב"ם: אבני היכל ועזרות שנפגמו או שנפגמו פסולין ואין להן פדיון כו' (און ערשט נאכדעם זאגט ער דעם דין פון פגימה במזבח לאחר שנבנית, כדלקמן סעיף ב).

בפשטות לערנט מען אז ב„אבני היכל ועזרות שנפגמו" איז דער שיעור הפגימה מה אויך „כדי שתחגור בה הציפורין" פונקט ווי אין דער ערשטער הלכה ביי „אבן שנפגמה" וואס איז פסול לבנין הכבש והמזבח. און דאס וואס דער רמב"ם זאגט ניט דעם שיעור אין דער הלכה, איז עס ווייל עס קומט בהמשך צו דער פריערדיקער הלכה, במילא איז ניט נויטיק צו איבער'חזר'ן דעם שיעור תיכף נאכאמאל.

ס'איז אבער דא מפרשים⁴ וואס זיי נען מדייק ניט אזוי: פון דעם וואס ביי די „אבני ההיכל והעזרות" זאגט דער רמב"ם נאר „שלימות היו" און זאגט ניט (אין דער הלכה שלאח"ז) דעם שיעור פון חגירת הציפורין (ובריש דבריו שרייבט ער מפורש, אז דער שיעור פגימה באבן (כדי שתחגור כו') פסל'ט (נאר) לכבש ולמזבח) איז מוכח, אז ביי

(5) ומשמך (הפרי"ח): ולא נתבאר בתלמוד כמה שיעור פגיתו ולפיכך לא הזכירו הרב.

(6) גיטין סח, א"ב. סוטה מח, ב.

(7) ד"ה וכמה — חולין יח, א (וש"י) — הובא בכס"מ לרמב"ם הל' ביהמ"ק כאן (וראה חידושים וביאורים מהיעב"ץ לרמב"ם שם פ"א הי"ג).

(8) אמנם מתוס' שם בסופו (ובסוכה מט, א סד"ה שכל: זבחים נד, ב סד"ה אבנים) משמע, דגם באבני ביהמ"ק פסול בחגירת הצפורין — ראה שירי קרבן לירושלמי סוטה פ"ט הי"ג שהקשה על הפרי"ח הנ"ל. וראה מנ"ח מצוה צה בתחלתה מש"כ בדעת הרמב"ם. אבל כדברי הפרי"ח (במים חיים) כתב גם במהר"י קורקוס על הרמב"ם כאן (נדפס מכת"י ברמב"ם הוצאת שוליצנגער נ"י, תש"ז, ובספר בפ"ע נ"י, תשל"ג).

(9) הטי"ז.

(1) פ"א הי"ד.

(2) פרשתנו כו, ו.

(3) הלכה טו.

(4) מים חיים (להפרי"ח) על הרמב"ם כאן.

רמב"ם איז דא משנה פון לשון הגמרא (כאטש בדרך כלל איז ער מעתיק דיני הגמרא „כצורתם וכלשונם“¹⁴) און זאגט דעם שיעור פון פסול פגימה „כדי שתחגור בה הציפורין“ דוקא בשייכות לבני הכבש והמזבח, ע"פ הפסוק „אבנים שלמות חבנה את מזבח ה'“ — און האט ניט אויסגעשטעלט די דינים באופן אז דער שיעור פון חגירת הצפורין זאל כולל זיין בפירוש¹⁵ אויך די אבנים לאחרי שנבנו בהמזבח ווי אין גמרא — איז משמע, אז ביי די אבנים איז דער שיעור (לדעת הרמב"ם) ניט „כדי שתחגור בה הצפורין“.

ג. עס איז אבער שווער צו אָנ־נעמען חילוק הנ"ל בדעת הרמב"ם (אז אבנים שלמות חבנה גייט נאָר אויף די אבנים לבנין המזבח), וואָרום דער רמב"ם ברענגט דאָך ניט קיין אַנדער לימוד אויף דעם פסול פון אָן אבן שנפגמה אחר שנבנית במזבח.

— דער רמב"ן¹⁶ ברענגט אז אויף די אבני מזבח לאחר שנבנו במזבח האט מען טאקע אָן אַנדער לימוד „וזבחת עליה את עולותיה ואת שלמיה וגו'“ וכי עליה אתה זובח אלא בזמן שהוא שלם ולא בזמן שהוא חסר¹⁷, ובלשונו „דאי מאבנים שלמות היא ה"מ בשעת בנין לכך נאמר עליה“.

און וויבאלד דער רמב"ם (דאָ — בהל'

איז דער שיעור פגימה אַנדערש ווי פריער, איז משמע, אז אויך באַ אבן מזבח לאחרי שנבנית במזבח, איז דער שיעור פגימה ניט דער זעלבער.

ואע"פּ אז בפשטות וואלט מען גע-דארפט אָנעמען אז ס'איז דער זעלבער שיעור ווי אין דער ערשטער (געבראכ-טער) הלכה, וואו דער רמב"ם זאגט דעם שיעור „כל אבן שנפגמה כדי שתחגור כ"י פסולה לכבש ולמזבח“ — יש לומר אז עס איז דא אַ חילוק צווישן די אבנים ווי זיי שטייען לבנין המזבח או — לאחרי שנבנו:

וויבאלד אז דער פסול פון פגימה ווערט אָנגעלערנט (ווי דער רמב"ם ברענגט) פון פסוק „אבנים שלמות חבנה את מזבח ה'“ וואס רעדט וועגן בנין המזבח¹⁸, איז יש מקום לומר אז אחר שנבנה המזבח איז דער שיעור הפגימה ניט דער זעלבער¹⁹.

אמת טאקע אז אין גמרא²⁰ שטייט דער שיעור „כדי שתחגור בה הצפורין“ לגבי „פגימת המזבח“ — וואס בפשטות רעדט זיך וועגן די אבני המזבח לאחרי שנבנו בהמזבח²¹ —

אבער פון דעם גופא וואס דער

(10) ראה רמב"ן שהוא לקמן בפנים.

(11) להעיר מהפירוש במפרשים (פי' הא' בחי' היעביץ להל' ביהיבץ כאו ה"ז. צפע"ג תרומות ד', ג. השלמה יח. א נעתקו בצפע"ג המלוט להל' ביהיבץ כאו) בדברי הרמב"ם כאן, דוה שרק אותה האבן פסולה והשאר כשירות הוא דוקא כשנבנה ככשרות ונפגם אחר שנבנית במזבח, אבל כנאו מתחלה אפי' באבן אחת פגומה (שבהלכה יד) כולו נפסל כיון שנעשה בפסול.

(12) חולין יו, סעי' ואילך.

(13) פרש' חולין שם בסוף העמוד. וברגמ"ה חולין שם (יח, רע"א): כדי פגימת המזבח שאם הי' מזבח פגום נפסל מלהקריב עליו. וראה להלן בפנים (מרמב"ן) ובהערה 20.

(14) יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ה. וש"נ.
(15) ובפרט שהפסיק ביניהם באבני היכל ועזרות אשר (לפי המפרשים הנ"ל) שיעורם שונה, וכנ"ל סעי' א.
(16) חולין שם סד"ה וכולו פגימתו „ויימ"י.
(17) וראה גם ריטב"א חולין שם (יח, רע"א סד"ה כדי).
(18) יתרו כ, כא.
(19) לשון פרש' חולין שם יז, סעי' ב — מזבחים נט, א (כמ"ש רש"י).

אבער אפילו לויט די דיעות²⁴ וואס זיינען מפרש (אין רמב"ם) אז דאס איז דער שיעור הכי קטן, א "כל שהוא"²⁵, אעפ"כ דערפון וואס דער רמב"ם זאגט דא נישט דעם לשון "כל שהוא"²⁶ וכיו"ב נאך "כדי שתחגור בה הציפורן כסכין של שחיטה" איז מובן אז דאס מיינט דער רמב"ם מדייק זיין אז דאס האט א שיעור מסוים.²⁷

ו"ל די הסברה בזה: דעם שיעור כל שהוא געפינט מען אין רמב"ם כמה פעמים, ולדוגמא: "יין שנתנסך לעכו"ם אסור בהניי" והשותה ממנו כל שהוא לוקה. . . וכן האוכל כל שהוא מתקרובת עכו"ם מבשר או מפירות אפילו מים ומלח האוכל מהן כל שהוא לוקה"²⁸. ועד"ז זאגט דער רמב"ם אין הל' עבודה זרה לגבי ע"ז²⁹ ולגבי שלל פון עיר הנדחת.³⁰

דער ראגאטשאווער³¹ איז מוסיף לציין צום רמב"ם הל' שבת³² וואס דארטן

ביהב"ח לערנט עס נישט אפ פון יענעם פסוק¹⁹ דארף מען בפשטות זאגן, כנ"ל, אז אויך בנוגע די אבנים לאחר שנבנו במזבח איז דער מקור פון פסול פגימה פונעם פסוק²⁰, "אבנים שלמות תבנה את מזבח ה'", וואס ער ברענגט אין דער פריערדיקער הלכה.²¹

והדרא קושיא לדוכתא — פארוואס זאגט נישט דער רמב"ם דא דעם שיעור הנ"ל "אבן שנפגמה כשיעור זה" (וכיו"ב)²²,

וואס דערפון איז משמע אז דא איז נישט דער זעלבער שיעור?

ד. ויש לומר, דהנה ידוע, אז (אויך) אין דעם שיעור "כדי שתחגור בה הציפורן" (בנוגע סכין של שחיטה) איז דא א שקו"ט ודיעות²³ אין דעם גודל השיעור, ב"ז אז יש אומרים, אז דער שיעור פון חגירת הצפורן מיינט אפילו א פגימה כל שהיא,

(19) והביאו (הא דזבחים שם) רק בהל' פסולי המוקדשין (פ"ג הכ"ב — נעתק לקמן סוס"ז) לגבי הפסול דקדשים. שהיו שם שחוטין.

(20) וכפשטות דברי רש"י חולין (יח, רע"א), הובא בתוס' סוכה מט, א רידה שכל — בתחלתו. וכח"י ברמב"ן שם. ח"י הרשב"א חולין שם ד"ה פגימת. וראה גם תוס' חולין יז, ב. פ"י הרא"ש מדות פ"ג מ"ד. ריטב"א חולין שם.

(21) ולהעיר ממאירי חולין שם שכתב הדרשה דאבנים שלמות לגבי הבניין ואח"כ ממשך. ואף אם נפגמה בשיעור זה אחר הבנין נפסל.

(22) ודוחק גדול לומר, שלא הוצרך לומר כאן שיעור הפגימה (הפוסלת) — כי היחדוש בהלכה זו הוא (לא ד. אותה האבן פסולה) — שזה מובן מאליה מהלכה יד — כ"א) רק ד. השאר כשרות" (וראה בהנסמן לעיל הערה 11) — כי מפשטות לשון הרמב"ם משמע שבא להודיע גם דין זה ד. אותה האבן פסולה.

(23) ראה ראשונים לחולין שם. נ"כ הטושיע יו"ד סי' ס"ב. וראה בפרטיות קו"א לשו"ע אדה"ז יו"ד שם. שו"ת הצ"צ יו"ד סט"ז ובפסקי דינים מא, ב ואילך (הנסמן עה"ג בשיעור שם).

(24) ראה דרישה (סק"א) ופרי"ח (השלם — סק"ה) יו"ד שם. פמ"ג (משב"ז) שם סק"ב. פלתי סק"א. וראה שו"ת צ"צ שם.

(25) ל' השו"ע שם. אלא כששו"ע שם. ובלבד שתאגור בה כל שהוא אפי' חוט השערה, והוא מהרשב"א בתורת הבית בית א' שער ב. וראה בהנסמן בהערה 23, 24.

(26) ובקריית ספר להמב"ט הל' ביהב"ח כאן כתב. ובפגימה כל שהיא כחגירת הצפורן לא הו"א אבן שלימה.

(27) ובפרט שבהל' שחיטה (פ"א הי"ד. הכ"ג. וראה מ"מ לה"י) לא כתב הרמב"ם דהשיעור פגימה בסכין הוא כדי שתחגור. וראה תבואת שור שם סק"ה"ו. צפע"ג הל' שחיטה שם (נעתק בצפע"ג (המליקט) להל' ביהב"ח כאן). וראה המובא בלשד השמן על הרמב"ם הל' ביהב"ח כאן.

(28) הל' מאכלות אסורות פי"א ה"א.

(29) פ"ז הט"ו.

(30) פ"ד ה"ז.

(31) הל' מאכלות אסורות שם בסופו (צב, ד).

(32) פ"ח ה"ה.

משא"כ בנוגע לעיר הנדחת ועד"ז בע"ז בכלל, וואס אויף דעם שטייט³⁶ „ולא ידבק בידך מאומה מן החרם“³⁷, איז דער איסור פון „כל שהוא“ ניט דערפאר וואס „כל שהוא“ איז א גדר פון שיעור, נאר ווייל ביים איסור ע"ז איז ניטא קיין שיעור — „מאומה“ ובלשון הרמב"ם³⁸: „כיון שאיסור זה משום עכו"ם הוא אין לו שיעור ונאמר בעבודת כו"ם ולא ידבק בידך מאומה מן החרם.“

ו. עפ"ז יש לבאר אויך דברי הרמב"ם אין הל' ביהב"ח, ובהקדם:

ס'איז ידוע³⁹ אז ס'איז ניט דרכו של הרמב"ם צו זאגן בפירוש דינים מחו"דשים (מלבד די מקומות וואו ער זאגט „ויראה לי“, וואס מ'געפינט זיי אין רמב"ם במספר מצומצם, כיוצאים מן הכלל⁴⁰), אבער בכ"מ איז ער משנה לשונו ומסדר דבריו באופן כזה, אז מ'קען פון דעם ארויסלערנען א חידוש בדין פרטי.

ועד"ז יש לומר בנדו"ד: מיט דעם וואס דער רמב"ם איז מדייק צו זאגן דעם שיעור פון פגימת האבן „כדי שתחגור בה הציפור“ דוקא בנוגע לבנין אבן במזבח ובכש — אנדערש ווי אין ש"ס, כנ"ל, און ביי „אחר שנכנית

ברענגט דער רמב"ם כמה דברים וואס דער איסור הוצאה שלהם איז „בכל שהוא“³³.

אמנם (לכאורה) איז דא א חילוק ביניהם, ובהקדם, אז דעם גדר איסור כל שהוא קען מען לערנען אויף צוויי אופנים:

(א) אז דאס איז א שיעור אין דעם בא-שטימטן איסור — ס'זיינען דא איסורים וואס שיעורם בגרוגרות, בכזית כו' און אויך אזעלכע וואס זיינען שיעור האיסור איז „בכל שהוא“.

(ב) ס'איז אז איסור שאין לו שיעור, און דערפאר איז דער איסור „בכל שהוא“, — ניט בגדר שיעור³⁴.

ה. און דאס איז דער חילוק פון גדר כל שהוא בא איסור הוצאה בשבת און כל שהוא אין איסור ע"ז:

בנוגע להוצאה בשבת וואס איסור הוצאה האט בדרך כלל א שיעור איז מובן, אז אט די דברים וואס איסורם איז בכל שהוא איז עס דערפאר וואס ביי זיי איז „כל שהוא“ א שיעור — צי ווייל אויך „כל שהוא“ פון די דברים איז חשוב מצ"ע, וע"ד „פלפל כל שהוא, עיטרן כל שהוא ריח טוב כל שהוא וכו“³⁵, אדער דערפאר וואס „מצינעין אותם לגני-זה“³⁵ — בני אדם זיינען מחשיב (מצניע) די דברים אויך א כל שהוא.

(36) ראה יג, יח. הובא ברמב"ם הל' מאכא"ס שם (ה"ב) כדלקמן בפנים (וכן בהל' ע"ז פ"ד שם).

(37) ראה ציוני מהר"ן על הרמב"ם הל' מאכא"ס שם (ה"א).

(38) הל' מאכא"ס שם ה"ב.

(39) ראה יד מלאכי שבהערה 14.

(40) מאה פעמים ועוד כתב הרמב"ם בספרו „יראה לי“ (נסמנו במבוא לרמב"ם צילום דפוס רומי רמ (ירושלים תשט"ז — ע' 1)) שאינו בערך לרבנות ההלכות שבספרו. יעוד ועיקר — בהגיל כולל גם מה שפסק והכריע כו', ובפנים מדובר ע"ד חידושי דינים.

(33) וראה בהמשך דברי הצפ"ע הל' מאכא"ס שם.

(34) י"ל הנפק"מ: בשיעור — גדרו שאפשר שיוגרע: כל שהוא — גדרו להיפך: כל שהוא. ונפק"מ כשנפל מהתעורבה לתעורבה שני' וכו', וראה פלוגתת הט"ז (יו"ד סצ"ב סקט"ז) והשיך (נקודת הכסף שם). ועפ"ז אי"ז פלוגתא במציאות. וראה פמ"ג (משב"ז) שם. שו"ע אדה"ז או"ח סתמ"ז טט"ז, ואכ"מ.

(35) ל' הרמב"ם הל' שבת שם.

אוה"ח⁴⁵, "שלא אמר בדיוק אכן אחת אלא שעושה בנתיצתו רושם בבנין"⁴⁶.

ז. ועפ"ז איז מובן דער חילוק צווישן אבן שנפגמה פארן איינגעבויט ווערן אין מזבח און כבש, און אבן שנפגמה כו' אחר שנבנית במזבח אי כבש:

דער פסול פון אבן שנפגמה קודם הבנין איז מצד דעם ציווי וחיוב "אבנים שלימות תבנה את מזבח ה'", אז די אבנים דארפן זיין "שלימות" ביי דער בני' — און דערפאר איז דא א שיעור איז דער פגימה, אז דאס זאל זיין גענוג צו פאררעכנט ווערן ווי א חסרון וקל-קול אין "שלימות" האבן⁴⁷, און דער שיעור איז "כדי שתחגור בה הציפורן כסכין של שחיטה".

משא"כ אבן שנפגמה אחר שנבנית במזבח, וויבאלד דאס רירט אן דעם ענין פון "לה"א, ס'איז "מזבח ה'", איז דאס פארבונדן ניט נאר מיט'ן חיוב פון "אבנים שלימות תבנה את מזבח ה'"⁴⁸ נאר אויך מיטן גדר פון נתיצת המזבח, וואס איז פארבונדן מיט "לא תעשו כן (ווי צו מזבח דע"ז) לה"א";

במזבח" איז ער ניט מוסיף, "אבן שנפגמה כשיעור זה" וכיו"ב (און אויך דערמיט וואס ער שטעלט אריין צווישן ביידע הלכות בנוגע אבני המזבח דעם דין פון "אבני היכל ועזרות שנפגמו או שנפגמו פסולין כו'") —

איז ער מרמז (ומדגיש) אז בא "אבן שנפגמה כו' אחר שנבנית במזבח" קומט צו נאר א פסול וואס איז ניט פארבונדן מיטן שיעור "כדי שתחגור בה הציפורן כסכין של שחיטה", נאר דער פסול איז בכל שהוא, בגדרי "כל שהוא" כנ"ל.

והטעם לחילוק זה: דער רמב"ם זאגט אין הל' ביהב"ח אין דער הלכה שלאח"ז⁴¹ "הנותץ אבן אחת מן המזבח או מכל ההיכל או מבין האולם ולמזבח דרך השחתה לוקה שנאמר⁴² ונתחתם את מזבחותם וגו' לא תעשו כן לה"א". און וויבאלד אז דער איסור איז פאר-בונדן און קומט בקשר לע"ז

— און ווי דער רמב"ם איז מדגיש אין הלכות יסודי התורה⁴³: "הסותר אפילו אבן אחת דרך השחתה מן המזבח או מן ההיכל או משאר העזרה לוקה שנאמר בעבודת כוכבים כי את מזבחותם תוצוין" וכתוב לא תעשו כן לה"א" —

קומט אויס אז דער איסור איז חל אויך ווען מען איז "נותץ" אפילו כל שהוא מאבן אחת מן המזבח וכיו"ב — און נותץ כל שהוא איז היינו פוגם (אפילו כל שהוא), און ווי עס שטייט אין

45) עה"ת ראה שם.

46) הובא במנ"ח מצוה תלו (מה, ב). ובהמשך לזה מביא מ"תוס' מכות (כב, רע"א) שכתבו גבי עצי הקדש שהשורף חייב אף שאינו שוה פרוטה ופשוט דה"ה א"צ שום שיעור כלל דעל כל שהוא חייב כו' דאיסורי ע"ז הוא כבש וע"ז לא תעשו וכי' וחייבים על כ"ש.

47) ולפ"ז מש"כ ברש"י חולין (הנ"ל הערה 20) "באבנא כל דהוא כדכתיב אבנים שלימות" (וראה רמב"ן, רשב"א וכי' שבהערה הנ"ל), אין הכוונה כל שהוא ממש — שלא בגדר "שיעור", כ"א "כל שהוא" לגבי השיעור דטפת או כזית שבפגימת "סיד" המבואר שם.

48) שבוה הוא המדובר בחולין (בשיעור כדי שתחגור בה הציפורן).

41) פ"א הי"ז.

42) ראה יב, ג"ד.

43) פ"א הי"ז.

44) תשא לד, יג (ועד"ז ואתחנן ז, ה). וצ"ע שאינו מביא הפסוק דראה — ובפרט שבהמשך ההלכה מביאו. וראה ספר המדע (ירושלים, תשכ"ד) מב' דפיסים. שהכוונה להפסוק דראה. ואכ"מ.

ואע"פ אז דער לאו ומלקות פון נתיצת אבן איז געזאגט געווארן דוקא ביי פעולת האדם: הנותן אבן אחת מן המזבח . . שנאמר . . לא תעשון כן לה"א, און נאכמער — דוקא, דרך השחתה" — איז אבער מובן אז אויך די נתיצת (פגימה) הנפעלת אין דער חפצא, כשלעצמה, אפילו ניט דורך פעולת הגברא ובדרך השחתה, האט א שייכות און איז ע"ד ווי בגדר ביטול ע"ז:

כשם ווי די מצוה פון „ונתחתם את מזבחותם גו" באשטייט ניט נאָר אין מעשה הניתוח פון דעם גברא, נאָר אויך אין ביטול מציאותו פון „מזבחותם", עד"ז איז דאָס אויך בהאיסור פון „לא תעשון כן לה"א", אז דער לאו ומלקות איז טאקע אויף עשיית האדם, אבער דער תוכן וגדר האיסור איז כולל און שולל יעדן אופן פון נתיצת האבן, אז יעדע זאך פון „מזבח לה' אלקיך" זאל ניט ווערן נתון ובטל.

[ויש להוסיף בזה ע"פ דברי הצפ"נ⁵¹ אין דעם גדר פון „לא תעשון כן לה"א", אז דער חיוב דעריי איז ניט נאָר וואָס ער איז מפקיע די קדושה⁵² פון דעם אבן, נאָר אויך וואָס עי"ז ווערט נפסל דער מזבח (אדער עס ווערט א חסרון

ובמילא איז כשם ווי ביי ע"ז איז דער איסור בכל שהוא, ניט א גדר שיעור כנ"ל, עד"ז איז די פגימה אין אבן שנבנית במזבח ניט בגדר שיעור, אפילו ניט א שיעור הכי קטן „כדי שתחגור בה הציפורן" (אפילו לויט די דיעות אז עס איז א כל שהוא), נאָר אבן שנפגמה סתם, אָן קיין שיעור⁵³, איז „אותה האבן פסולה"⁵⁴.

[ועפ"ז יש לומר אז אויך בנוגע דאָס וואָס דער רמב"ם זאָגט ניט א שיעור ביי „אבני היכל ועזרות שנפגמו או שנגמרו", איז עס ניט דערפאַר וואָס שיעור פגימתו איז גרעסער ווי „כדי שתחגור בה הציפורן" (כנ"ל ס"א), נאָר אדרבא, וויבאַלד אז די אבנים זיינען געוואָרן א חלק פון היכל ועזרות⁵⁵ — איז דער איסור פגימה ניט בגדר שיעור, נאָר בכל שהוא⁵⁶].

(48) ואף ש„מזבח שנפגם מבנינו [היינו מסיד המזבח כו'] . . פחות מטפח כשר" (רמב"ם הל' ביהב"ח ספ"ב) — י"ל ע"פ מ"ש הריטב"א (חולין שם) ד, סיד שהוא מקובץ מדברים נפרדים וטבעו להפריד כל דהו כשמתביש ואם אדם מקפיד בו הרבה לא תמצא מעולם מזבח כשר". וי"ל, דכיון שסיד אינו דבר שלם אלא מקובץ מדברים נפרדים, לא חל עליו גדר „פגימה" בפחות מטפח, משא"כ באבן דגם אם נפגם כ"ש הוי אבן פגומה. ועצ"ע.

(49) אפילו את"ל (ראה לעיל ס"ב ג) שלהרמב"ם גם באבני מזבח לאחר ש שנבנית במזבח הפגימה היא „כדי שתחגור בה הציפורן", יש לומר, דזה גופא שלא כתבו מפורש בדיון זה הוא, לפי שבאבני מזבח, זה שהפגימה פוסלת כדי שתחגור בה צפורן, הוא לא בגדר שיעור פגימה, אלא טימן על פגימה כל שהיא. (50) ועל דין זה לא קשה קושיית התוס' (דלעיל הערה 8) איך נבנה ביהמ"ק ע"י שמיר, כי דין זה באבני היכל כו' הוא רק לאחר ש שנבנית, משא"כ בהשמיר שה' לפני הבנין.

(50) אבל זה שהרמב"ם סתם (בהלכה יד) „וכן אבני ההיכל והעזרות שלימות הוי" (וקאי על האבנים קודם שנבנו) — הוא לפי ששיעור פגימתן גדול יותר

מ„כדי שתחגור בה הצפורן", דאל"כ איך בנו ה' מקדש ע"י שמיר (כנ"ל ס"א מהפ"ח). ועוד י"ל, שכאן לא הוצרך הרמב"ם לפרש ה' שיעור, כי סמך על מ"ש בתחילת הלכה זו (משא"כ הדין ד, אבני היכל ועזרות שנפגמו" שבא בהלכה בפ"ע). וראה מניח הנ"ל הערה 8 (שתי' קושיית התוס' לדעת הרמב"ם).

(51) הל' יסודי התורה שם. וראה גם מהד"ת לד, סע"ד. עד, ג. ועוד (נעתקו בצפ"ע מילוקט להל' ביהב"ח כאו).

(52) וראה מנ"ח שבהערה 46.

אין דער עזרה (כו')⁵³ —

מאָל)⁵⁴ אַז דער עיקר מעלת המקדש איז דאָס וואָס ער איז אַ „בית הבחירה“, בחירת הקב"ה:

ס'איז ידוע⁵⁵ אַז אמת'ע בחירה איז דוקא ווען דער אויסקלייב פון אַ זאך קומט דורכאויס מצד בחירתו החפשית פונעם בוחר — ניט צוליב וועלכער ס'איז מעלה וחשיבות וואָס איז דאָ אין דעם דבר הנבחר, און בכלל ניט צוליב וועלכע ס'איז סיבות וטעמים ונטיות, וועלכע זיינען מכריח דעם בוחר.

וואָס מצד דעם קומען אַרויס צוויי ענינים:

(א) ווען אַ מענטש קלייבט אויס אַ זאך צוליב איר מעלה וחשיבות, איז מובן אַז די מדה ותוקף פון איר בחירה דורכ'ן בוחר איז לויט דער מאָס פון איר מעלה און חשיבות:

ווען די בחירה איז אַבער ניט מצד מעלת הדבר, נאָר ווייל דער בוחר האָט אויסגעקליבן די זאך בבחירתו החפשית, איז דאָס באַפֿן אַז ס'איז ניט פֿאַר-בונדן מיט קיין מדה ושיעור (און במילא אויך אַן ענין תמיד).

(ב) דערפֿון איז אויך פֿאַרשטאַנדיק אַז בשעת עס ווערט אַ חסרון אין דעם דבר הנבחר — איז אויב דער רצון ובחירה פון דער זאך איז צוליב איר מעלה, ווענדט זיך דאָן אין דעם „שיעור“, אויף וויפֿל דער חסרון איז פֿוגם אין דער מעלה הנבחר: אַבער אויב די בחירה צו דער זאך קומט מצד דעם בוחר, איז דע-מאָלט ניטאָ קיין חילוק אין דעם שיעור החסרון — ס'איז ניט די זאך וועלכע ער האָט בוחר געווען.

אין עד"ז ביי „אבן שנפגמה . . אחר שנבנית במזבח“, זיינען דאָ די ביידע פרטים: סיי די הפקעת הקדושה פון דעם אבן — „אותה האבן פסולה“, און סיי דער ביטול פון קדושת מזבח בנוגע להקרבה,⁵⁶ ווי דער רמב"ם זאָגט אין הל' פסולי המוקדשין⁵⁷ „שהרי אין שם מזבח לזרוק עליו ונאמר וזבחת עליו . . בתקונו לא פגום“⁵⁸.

(ומעין זה ועד"ז ביי „אבני היכל ועזרות שנפגמו או שנגממו“ שבהלכה (טו)).

ח. דער ענין פון שיעור פגירת האבן לאחר שנבנית במזבח איז פֿאַרבוּנדן אויך מיטן נאָמען פון די הלכות — „בית הבחירה“⁵⁹:

בית הבחירה איז דאָך ע"ש „המקום אשר יבחר ה'“⁶⁰, און דער רמב"ם איז דערמיט מדגיש (ווי גערעדט שוין פיל

53) ועיין בצפ"נ שם שפ"ז מרתץ שינוי ל' הרמב"ם בין הל' יסוה"ת שכתב „הסותר“ ומוסיף „או משאר העזרה“, ובהל' ביהב"ח כ' „הנותן“ ולא כתב „מן העזרה“.

54) ראה מאירי שבהערה 21, שמוסיף שם „(נפסל) כלו“.

55) נסמן בהערה 19.

56) ומטעם זה הוסיף הרמב"ם כאן בהט"ז „והשאר כשרות“, כי אף שאין שם מזבח לזרוק עליו, דהמזבח נפסל, שאר האבנים נשארו כשרות, ובמילא אפשר להכשיר המזבח ע"י חליפת אבן הפגומה. וראה בהנסמן לעיל הערה 11.

57) כן קוראם הרמב"ם, אף דלשון הכתוב שהביא לרא' (ריש הל' ביהב"ח) הוא „ועשו לי מקדש“ (תרומה כה, ח), ובעצמו כותב בכ"מ הלשון „(בית ה)מקדש“, וראה לקוש' ח"ט ע' 143 ואילך: חכ"ד ע' 83 ואילך — ובהנסמן שם.

58) ראה יב, יא, וכן בפרשתנו כו, ב. ועוד. וראה לקוש' חכ"ד שם (ע' 79 ואילך). וש"נ.

59) ראה לקוש' שבהערה 57.

60) ראה לקוש' ח"ז ע' 89 ואילך. וש"נ.

ט. ועפ"י יובן אויך בנוגע לביהמ"ק: וויבאלד אז עיקר מעלתו של הבית איז דאס וואָס ער איז „בית הבחירה“, דער-פאר איז אַ חסרון און פגם אינעם בית ניט פאַרבונדן מיט אַ שיעור, נאָר אפילו אַ משהו חסרון רירט אַז אין עיקר ענינו פון בית הבחירה.

ועפ"י יומתק אויך וואָס דער ענין הנ"ל, אַז די פגימה איז בכל שהוא, איז מודגש בעיקר בנוגע למזבח (וכנ"ל וואָס דער רמב"ם איז משנה און זאָגט דעם שיעור „כדי שתחגור בה הציפורן“ ניט (ווי אין גמרא) בנוגע „אבן אחר שנבנית במזבח“, נאָר בנוגע אבן לבנין המזבח),

ווייל בנוגע למזבח⁶² איז געוועזן אַ בחירה מיוחדת סיי בנוגע למקומו ווי דער רמב"ם⁶³ איז מדגיש במזבח

„המזבח מקומו מכוון ביותר ואין משנין אותו ממקומו לעולם“, סיי בנוגע דעם מזבח גופא⁶⁴ כמודגש אין פסוק⁶⁵ „וזה מזבח לעולה לישראל“,

און ווי דער רמב"ם ברענגט אין אַנ-פאנג הלכות בית הבחירה⁶⁶ ביידע פרטים פון פסוק „זה הוא בית ה' האלקים וזה מזבח לעולה לישראל“, אַ באַזונדער דיוק ובחירה („זה“) בנוגע דעם מזבח.

(משיחת ש"פ דברים תשד"מ)

62) ראה לקו"ש חכ"ד שם ע' 83 הערה 38.

63) דה"א כב, א.

64) פ"א היג.

61) הל' ביהב"ח רפ"ב. – וראה בארוכה לקו"ש

ח"ל ע' 68 ואילך.

ח"י אלול

פריער קומט דער ענין אין ח"י אלול וואס ער „איז דער טאג וואס האט געבראכט און ברענגט א לעבן אין אלול“, און ערשט דערנאך קומט דער „ביית“ — דער צווייטער (נוסח) — ענין אין ח"י אלול, וואס ער „גייט א חיות אין דער עבודה פון אני לדודי ודודי לי“.

ב. די שינויים צווישן די צוויי נוסחאות הנ"ל זיינען:

(א) אין ערשטן נוסח איז דער לשון „(ח"י אלול) איז דער טאג וואס כו“, משא"כ אין צווייטן נוסח שטייט „ח"י אלול“ סתם, און דער הדגשה — „דער טאג“.

(ב) אין ערשטן נוסח — „האט געבראכט און ברענגט א לעבן“, משא"כ אין צווייטן נוסח — „גייט א חיות“, וואס אין דעם זיינען פאראן צוויי שינויים: (א) אין ערשטן נוסח „ברענגט“, אין צווייטן „גייט“. (ב) אין ערשטן נוסח איז עס בלשון עבר און בלשון הווה: „האט געבראכט און ברענגט“, און אין צווייטן נוסח איז עס נאך בל' הווה — „גייט“.

ג. אין ערשטן נוסח — „(א לעבן) אין אלול“, אבער אין צווייטן נוסח — „(א חיות) אין דער עבודה פון אני לדודי ודודי לי“.

ג. וי"ל אז די שינויים הנ"ל, זיינען ניט נאך שינויים (קלים) בלשון, נאך שינויים עיקריים אין תוכן:

(א) דער ביטוי „ח"י אלול איז דער טאג וואס כו“ איז מדגיש דעם ענין הזמן —

א. וועגן דעם טאג פון ח"י אלול — דער יום ההולדת פון דעם בעש"ט (ח"י אלול שנת נחית) און יום ההולדת פון אלטן רבין (ח"י אלול שנת קה"ת) — האט כ"ק מו"ח אדמו"ר געזאגט אין א שיחה¹, וז"ל:

„ביי חסידים איז פאראן אן אלטער חסידישער ווארט אין צוויי אויס-שפראכן: (א) ח"י אלול איז דער טאג וואס האט געבראכט און ברענגט א לעבן אין אלול. (ב) ח"י אלול גייט א חיות אין דער עבודה פון אני לדודי ודודי לי“.

פון דעם וואס כ"ק מו"ח אדמו"ר האט איבערגעזאגט ביידע נוסחאות איז מובן, אז זיי זיינען ביידע אויסגעהאלטן, און אז אין יעדן נוסח איז דא אן אויפטו לגבי דעם צווייטן.

ועוד: דערפון וואס כ"ק מו"ח אדמו"ר האט זיי געזאגט מיט דעם סדר דוקא, ובפרט אז ער האט זיי מסמן געווען מיט „אליף“ און „ביית“ — איז מובן, אז

- (1) לקוטי דיבורים ח"ג ע' 946. ספר השיחות תשי"ח ע' 122.
- (2) שו"ת 1, ג — ר"ת אלול (אבודרהם סדר תפלת ר"ה (קרבן תחלתו). פתח שער ר"ה פ"א. שער הפסוקים עה"פ. ביח לטאור"ה סתקפ"א. ראשית חכמה ש' התשובה פ"ד ד"ה עוד יש ועוד).
- (3) ראה לקוטי ח"ט (ע' 250 ואל"ך) — עוד ביאור ב' הנוסחאות. וראה לקמן הערה 22.
- (4) שמואל מובן, דמה שהקדים נוסח אחד להשני הוא לא רק מפני שא"א לומר שניהם כאחד (אבל — שקולים הם) — עדמשת"ת כמ"ס בנוגע לפרשי עה"ת (ראה ס' כללי רש"י (ירושלים, תשמ"ב. תנש"א) פ"ד. ושי"ג) — כ"א שמדרם הוא בדיק כו'.

(י) ובפרט שהקדים „אין צוויי אויסשפראכן“ — ראה ס' כללי רש"י שם בנוגע לפרשי עה"ת כשמקדים „יש לתרגמו בשני פנים“ וכיו"ב.

(5) ועוד שינוי שלישי (אבל — רק בלשון): „לעבן (בל' אידית) או „חיות“ (בלה"ק). וראה לקמן הערה 23.